

Leiðbeining til § 1 í barnaverndarlógini

Allýsingar og evnisflokkningar innan barnavernd

Høvundur: dr Freydís Freysteinsdóttir

Umsett úr Íslenskum

1. Partur: Barnið sum offur

Skeivleikar, sum gera um seg í barnaumsorgan og uppaling kunnu verða býttir í tveir flokkar: harðskap og vanrøkt. Við harðskap verður meint við gjørda gerð, sum kann skaða ella sannlíkt skaðar menningina hjá barninum. Við vanrøkt verður meint við ógjørda gerð, sum kann skaða ella sannlíkt skaðar menningina hjá barninum.

VANRØKT

Vanrøkt kann verða býtt sundur í hesar flokkar:

- 1. Likamlig vanrøkt**
- 2. Vanrøkt í sambandi við umsjón og eftirlit**
- 3. Vanrøkt í sambandi við skúlagongd**
- 4. Kenslulig/sálarlig vanrøkt.**

1. Likamlig vanrøkt

Foreldur forsøma at taka sær av likamligum tørvi barnsins.

1.1 Trivnaðarólag (Failure to thrive)

Trivnaðarólag vísir seg sum álvarslig heilsustøða hjá ikki ársgomlum børnum. Eyðkenni eru serliga, at barnið ikki tyngist ella veksur, sum tað eigur, sammett við onnur børn, harumframt er rørslumenningin langt undir miðal fyri vanlig børn (undir fimm prosent). Umleið 10% av tilburðunum hava lívfrøðiliga orsök, eitt nú álvarsligt nýra- hjarta- ella heilabrek. Í øllum øðrum førum er talan um avleiðingar av, at álvarsligt ólag er komið á viðurskiftini millum foreldur og barn, sum vísir seg í álvarsligari likamligari og kensluligari vanrøkt av barninum. Tað er lækni, ið skal staðfesta trivnaðarólag.

1.2 Vánaligt matlag

Foreldur hava ikki givið barninum hóskaði mat ella so nógv mat, sum barninum tørvar til at mennast, og sum heilsa og vælferð hjá barninum krevja. Barnið fær javnan ikki vanligu máltíðirnar ella fær javnan ikki nógv mat. Dømi um hetta eru:

-Ábendingar um, at eitt barn helst ikki fær nógv mikið at eta, er til dømis, at tað javnan biður grannar um mat.

-Eitt barn fær eftir aldri, búningarstigi og kropsstödd ofta ella javnan ov lítlán ella ikki nóg heilsugóðan mat at eta, og tað hevur annaðhvørt føðslutrot ella ovurfíti við sær. Lækni skal staðfesta føðslutrot ella ovurfíti. Støði er tikið í BMI-talinum 40 hjá børnum (t.e. álvarslig ovurfíti). $BMI = \text{vekt/hædd í øðrum veldi} = 67/(1,7)^2 = 23,2$.

-Ein tannáringur etur so óregluliga, at tað ávirkar heilsuna og menningina, ella hann fær ikki nóg mikið at eta.

1.3 Vánalig klæði

Foreldur síggja ikki til, at barnið er flatið soleiðis, sum gott er fyri heilsuna og trivnaðin. Dømi um tað eru:

-Klæðini hjá barninum eru ov lítil ella ov trong og til ampa fyri barnið, eitt nú ov smáir skógvar, sum barnið fær ilt í føturnar av.

-Klæðini, barnið gongur í, eru ikki nóg heit eftir veðrinum, og barnið tí ikki nóg væl vart ímóti kulda.

-Tannáringur letur seg ikki í eftir veðrinum ella eftir umstøðunum

1.4 Vánaligt reinføri

Foreldur síggja ikki til, at barnið er reint og røkt soleiðis, sum gott er fyri heilsu og trivnað. Dømi um vánaligt reinføri er eitt nú, um:

- barnið fer so sjáldan í bað, at tað luktar

- barnið gongur í gravskitnum klæðum

-tenninar verða ikki bustaðar regluliga, og barnið hevur skitnar tenn

-tannáringur vaskar sær ikki

1.5 Vánaligur bústaður

Foreldur hava ikki bústað, sum er góður fyri heilsu og trivnað hjá barninum. Hetta vísir seg m.a. soleiðis:

-eingin bústaður ella einki tilhald

-bústaður, sum ikki er búgvandi í

-skitføri, t.d. gamlar matleivdir, og órudd flýtur um alt

-likamliga trygðin hjá barninum er í vanda, tí til dømis el-innleggingar liggja berar ella tí at trygðarportur ikki er fyri trappur

-ymiskt vantar, ið krevst til vanligt húsarhald, eitt nú streymur ella varmi

1.6 Vánalig heilsutænasta

Foreldur síggja ikki til, at barnið fær ta heilsutænastu, tí tørvar. Dømi um tað er:

-at fakfólk í heilsuverkinum mæla til, at barnið fær ávísa viðgerð, men foreldrini gera einki við tað (her er tó undantikið, um annað fakfólk hevur mælt til okkurt annað, sum ikki er í samsvari við tað, ið hitt fakfólkið hevur mælt til)

-fakfólk í heilsuverkinum siga, at eitt barn áhaldandi er sjúkt ella áhaldandi er soleiðis fyri, at tað eftir øllum líkindum krevur viðgerð. Men viðgerðin verður ikki veitt við tí avleiðing, at barnið er versnað

Omanfyri nevndu viðurskipti galda eisini ta sálarheilsutænastu, sum barninum tørvar. Dømi um hetta eru:

-Fráboðan frá fakfólki í skúla ella øðrum fakfólki vísir, at mælt hevur verið til, at kanna andligu heilsu barnsins, eitt nú vitsevni ella sálarstøðu, orsakað av atburði, uppáhaldum, sum barnið kemur við, ella ytri teknum, sum benda á eyðsýndan og álvarsligan skaða, ið foreldrini ikki hava tikið sær av

- fakfólk í sálarheilsutænastuni hevur greinað andligu støðu barnsins og hevur tilskilað viðgerð, t.d. við heilivági, ið foreldrini ikki hava tikið til eftirtektar.

2. Vanrøkt í samband við umsjón og eftirlit

Foreldur hava ikki neyðuga umsjón og eftirlit við barni, og tí er trygðin og vælferðin hjá barninum í vanda. Hetta er galdandi í førum, tá ið barnið ikki er likamliga, andliga, sálarliga, kensluliga ella praktiskt búgvíð at verja seg sjálv í viðkomandi umstøðum.

2.1 Foreldur ansa ikki nóg væl barni.

Foreldur eru til staðar, men ansa ikki nóg væl eftir barninum soleiðis, at tað kann koma sær í vanda. Foreldrini gáa ikki um hóttandi vanda og taka ikki fullgóð stig til at verja barnið fyri skaða. Dømi um hetta eru:

-Barn verður lagt á skiftiborð og eingin ansar tí. Barn er einsamalt í svimjihyli/heitum potti ella øðrum slíkum stað, har lív og heilsa barnsins er í vanda

-Barn er annaðhvört ekki bundið nóg væl í bilstól í bili ella við trygðarbelti alt eftir aldri barnsins.

-Barnið liggur í barnavogni uttan fyrri hús/íbúð, matstovu ella annan stað og grætur uttan at tað hoyrist, og nakar letur við seg koma.

2.2 Barn er einsamalt, tó tað ikki hevur aldur ella er búgvíð til tað.

Barn, sum ikki er nóg gamalt ella búgvíð til tað, er einsamalt og eingin hyggur til tað eitt nú við hús ella í bili.

2.3 Barn er hjá skikkaðum einstaklingi, men longur enn væl er.

Barn verður latið skikkaðum einstaklingi, men verður ikki avheintað ásetta tíð ella eingin avtala er gjørd um, nær komið verður eftir barninum og tann, sum passar barnið, heldur seg hava passað tað longur enn rímligt er. Eisini kann talan vera um, at barn óvanliga ofta verður passað hjá ymsum einstaklingum

2.4 Barn er hjá óskikkaðum einstaklingi (tó ikki einstaklingi, sum er harðligur við børn).

Barnið verður latið óskikkaðum eftiransara. Dømi um tað er t.d. at tann, ið passar barnið, hvørki hevur aldur ella er búgvín til tað, er evnaveikur, ávirkaður av alkoholi ella øðrum rúsevnum ella er álvarsliga sálarsjúkur og tí ikki skikkaður at taka sær av børnum.

2.5 Barn er hjá óskikkaðum einstaklingi, sum er harðligur við børn.

Foreldur hava við avráddum huga fingið fólk at passa barn, hóast tey vita, at viðkomandi hevur ligið ella liggur undir illgruna at hava verið harðligur við ella gjørt seg kynsliga inn á børn (failure to protect). Viðkomandi krevur ikki at vera dømdur fyrri brotið, tí torført kann vera at prógva misbrot, og fríkenning sannar ikki sakloysi.

2.6 Foreldur siga seg vilja geva barn frá sær kanska med alla.

Stakt foreldur sigur seg ikki vilja eiga barnið ella vil sleppa av við tað, og reka tað út heimanífrá. Stakt foreldur setur barn frá sær og ætlar ikki at koma aftur eftir tí (abandon) t.d. úti á víðavangi, á matstovu ella á almennum vesi. Stakt foreldur roynir at taka seg av lívi og er einsamalt um barnið.

2.7 Barn hefur ongan verja, av tí at annað av foreldrunum doyrt ella hvørvur/rýmir.

Barn missir verja, av tí at foreldur doyggja, av tí at foreldur missa sjálvræði ella tí at foreldur verða handtikið ella hvørva av øðrum ávum, soleiðis at foreldrini ikki longur eru før fyri at taka sær av barninum.

Um Ríkisumboðið tekur eina góðkenning til at ættleiða eitt barn aftur frá persónum, ið hava søkt um at ættleiða eitt barn, er barnið at meta sum barn uttan umsorgan, frá tí at góðkenningin er afturtikin.

2.8 Barn er ikki vart ella enntá í vanda, av tí at lítið skil er á foreldrum, eitt nú av rúsevnisnýtslu.

Barn verður ikki vart ella er í vanda, av tí at lítið skil er á foreldrunum og óskilið kemur fram á ymsan hátt. Dømi um slíkt eru:

- a) Barn verður vitni til, at lítið skil er á foreldrum orsakað av nógvari alkohol- ella aðrari rúsevnisnýtslu.
- b) Barn er í vanda, tí at foreldur koyra við tí í bili ávirkað av alkoholi ella øðrum rúsevnum.

2.9 Barninum er loyvt ella tað verður beinleiðis eggjað til at bera seg ólógliga ella ósiðiliga at.

Barninum er loyvt, ella tað verður beinleiðis eggjað til at vera við í ólógligum ella ósiðiligum gerðum, t.d. innbroti, stuldri, alkohol- ella aðrari rúsevnisnýtslu ella at selja kynsligar tænastr.

3. Vanrøkt í samband við skúlagongd

3.1 Barn er ikki innskrivað í skúla ella forsømir skúlan nóg av ólógligum orsøkum

Barn møtir illa upp í skúlanum, men foreldrini gera einki við tað. Barn er ikki innskrivað í skúla ella forsømir skúlan nógv uttan lógliga grund, t.d. tí at barnið ansar eftir yngri systkjum, ella av tí at foreldur ikki vakna nóg tíðliga at senda barnið í skúla rættstundis.

3.2 Foreldur hirða ikki um tilboð frá skúla um serundirvísing til barnið

Skúlin sendir barn til kanningar, av tí at gruni er um læringartrupulleikar, ella til einhvørja serundirvísing orsakað av læringartrupulleikum, sum foreldrini ikki taka til eftirtektar.

3.3 Barninum vantar í heilum neyðug amboð til skúlaarbeiði, t.d. bókur, fimleika- og svimjyklæði

4. Kenslulig/sálarlig vanrøkt

4.1 Foreldur misrækja kensluliga tørvin hjá barninum

Foreldur eru sein og lítið sinnað at taka sær av kensluliga tørvinum hjá barni sínum, tá ið barnið hevur brúk fyri umsorgan og stuðli, eitt nú tá ið pinkubarn grætur, ella tá ið barn hevur brúk fyri stuðli frá foreldrum orsakað av smeiti, ið tað fær uttanífrá. Natúrliga tilknýtið millum foreldur og barn er skilliga millum nakað og einki.

4.2 Foreldur stímbra ikki nóg væl upp undir sinnisligu búning barnsins

Foreldur stímbra ikki nóg væl upp undir sinnisligu búning barnsins. Foreldur forsøma at læra barnið og stuðla upp undir tess sinnisligu búning, tey látast enntá sum tey hvørki hoyra ella síggja barnið. Barn verður at kalla ikki eggjað til at vera sjálvstøðugt, og barnið verður tí so nógv vart, at tað ávirkar búningina.

4.3 Foreldur stímbra ikki nóg væl sosialu búning barnsins

Foreldur stímbra ikki upp undir sosialu búning barnsins, men avbyrgja familjuna sosialt ella órógva royndirnar hjá barninum at fáa vinalag við javnaldrar at rigga.

4.4 Foreldur seta ikki barninum rímlig mørk og hava tað ikki undir neyðugum aga (discipline)

Foreldur seta ikki barninum rímlig mørk og hava tað ikki undir aga. Hetta hevur við sær, at barnið fær ávísar atferðartrupulleikar, illa gongst í skúlanum, og tað hevur ilt við at klára seg sosialt

Harðskapur

Harðskapur kann verða býttur sundur í hesar flokkar:

1. Kensluligur/sálarligur harðskapur

2. Likamligur harðskapur

3. Kynsligur harðskapur

1. Kensluligur/sálarligur harðskapur

Foreldur hava støðugt ein neiligan hugburð og neiligar kenslur móttvegis barninum.

Foreldur seta barninum órímlig krøv í mun til aldur og búningarstig barnsins

Foreldur skoða ikki barnið sum sjálvstøðugan einstakling, men ábyrgja barn fyri sín egna kensluliga tørv (role reversal)

Barn verður vitni til harðskap millum foreldur

Foreldur fáa sær til vana at bera seg ómenniskjaliga og niðrandi at móti barni.

Dømi um slíkt er:

- Foreldur koma alsamt við viðmerkingum um eginleikar barnsins, eitt nú útsjónd og lyndi.
- Foreldur finnast alsamt at tí, sum barnið ger, t.d. í sambandi við skúlatíng og húsarbeiði
- Foreldur brúka neiliga lódd orð um barnið, eitt nú býttlingur, neyt, apukattur o.s.fr.
- Foreldur senda barninum elektronisk boð, t.d. SMS-boð, ið annaðhvørt mugu haldast at vera andligur harðskapur ella kynsligur ágangur

Foreldur seta barninum ov stór krøv í mun til aldur og búningarstig, halda t.d., at barnið sjálvst letur seg í, áðrenn tað eigur at klára tað við ongari hjálp.

Foreldur virða ikki barn sítt sum sjálvstøðugan einstakling, men heldur sum eina framleinging av sær sjálvum. Barnið verður brúkt til at nøkta sálarligan/kensluligan ella kropsligan tørv hjá foreldrum, og leiklutirnir verða vendir við (role reversal), t.e. barnið tekur sær av sálarliga tørvinum hjá foreldrunum heldur enn, at foreldur taka sær av sálarliga tørv barnsins.

Barn verður vitni til harðskap millum onnur, eitt nú likamligan ella kynsligan harðskap millum foreldur, foreldur móttvegis systkjum, millum systkin hjá barninum ella millum barn/tannáring og foreldur.

2. Líkamligur harðskapur

Líkamlígur harðskapur er, tá ið börn við vilja verða skadd. Í slíkum fòrum er umráðandi at kann, hvussu frágreiðingarnar hjá barni og foreldrum samsvara, hvussu skaðin hendi. Dømi um líkamligan harðskap eru at:

Sláa barn við flatari hond

Geva barni nevan

Sparka barn

Kasta lut eftir barni

Brenna barn, eitt nú við at koyra hond ella fót í kókandi vatn ella trýsta eina gløðandi sigarett í húðini á barninum

Binda barn soleiðis, at tað ikki sleppur leyst aftur

Rista pinkubarn ella sláa tað ímóti vegg

Líkamlígur harðskapur kann eisini vera óbeinleiðis. Dømi um tað eru:

Barninum verður blandað eitur, barnið hevur fingið vandamiklan heilivág, sum lækni ikki hevur útskrivað, hevur fingið spiltan mat ella verið noytt at eta skarn ella annað, sum kann ætlast at skaða barnið ella vera hættisligt fyri tað.

Foreldur spinna upp sjúkueyðkenni hjá barni, fara við barninum til fleiri lækna at fáa heilivág til tað ella viðgerð, hóast barnið als ikki er sjúkt (Münchhausensyndrome by proxy)

Dømi um sjónligar løstir, sum barn kann fáa orsakað av harðskapi, eru t.d.:

Blá merki

Bløðrur orsakað av bruna

Eygnaskaðar, til dømis losnað nethinna

Roði

Sár

Brunasár

Rípur á húðini, t.d. tí at barnið hevur verið sligið við reim

Arr eftir skaðar

Dømi um løstir, sum ikki altíð eru sjónligir, men sum fakfólk í heilsuverkinum hevur staðfest hjá barni (listin er ikki fullfíggaður):

Heilaskaðar

Løstir á lívgøgn orsakað av miðvísari eitran

Avskeplan

Eygnaskaðar

Ábendingar um, at roynt hevur verið at kvala barn

Brák á beinum

Innanløstir í búk- og bróstrúmi

Annar skaði á miðnervaskipanina

Brostin ljóðhinna

Mynstur av eyðkennum hjá barni, sum hevur verið rist ella kastað móti onkrum (shaken body syndrome)

Keiktur økil

Áhaldandi bløðing ella blóðbløðra

Tá ið illgruni er um skaða av slíkum slag, er neyðugt at fara til lækna við barninum og fáa fakkfólk í heilsuverkinum nágreiniliga at lýsa løstin og meta um atvoldirnar til skaðarnar.

3. Kynsligur harðskapur

Kynsligur harðskapur ímóti barni er:

-Kynsligur atburður móttvegis barni ella saman við barni yngri enn 15 ár við ella uttan samtykki frá barninum

-Kynsligur atburður móttvegis barni ella saman við barni 15 ár ella eldri uttan samtykki frá barninum.

Viðurskifti í sambandi við kynsligan harðskapur, sum serliga ávirka avleiðingarnar fyri barnið eru:

Hvussu álvarsligur harðskapurin er (hvussu langt er farið)

Hvussu nær knýtt/ur viðkomandi er tí, ið fremur harðskapin (t.d. er viðkomandi partur av húskinum ella ikki)

Tíðarskeiðið, sum harðskapurin varir (dagar, mánaðir, ár)

Títuleiki (hvussu ofta hevur barnið verið fyri kynsligum harðskapi)

Aldurin á barninum

Her er kortini bert flokkað eftir, hvussu álvarsligur harðskapurin er, og flokkingin skift sundur í trý stig (listin er ikki fullfíggjaður):

Stig 1: Munnmaking (oral sex), sum umsjónarpersónur hevur við barn, ella munnmaking, sum barn hevur við umsjónarpersón.

Samlega, sum umsjónarpersónur hevur við barn (í móðurskeið ella endatarm)

Stig 2: Kávan innan fyri klæðini uppi á kynsgøgnum og økjum nærhendis kyngøgn á barni, t.d. bróstum, maga, rumpu og lørum.

Barn, sum er fingið at nema við ella káva uppi á einum vaksnum innan fyri klæðini, t.d. kynsgøgnum, økjum nærhendis kynsgøgnum sum eitt nú bróstum, maga, rumpu og lørum.

Stig 3: Onkur vísir kynsgøgn síni fyri barni.

Barn skal hyggja at, meðan kynsligar gerðir fara fram.

Onkur hyggur at kynsgøgnum á barni ella at barni, sum er lítið flatið, t.d. tá ið barn fer á vesi, í bað ella liggur í seingini, ella at viðkomandi fær barnið at lata seg úr við tí fyri eyga at øsa seg ella barnið kynsliga.

Trilvan og kávuttan á klæðunum uppi á kynsgøgnum og økjum nærhendis kynsgøgnum á barni, t.d. bróstum, maga, rumpu og lørum.

Barn er fingið til at nema við og káva uppi á vaksnum einstaklingi uttan á klæðunum, uppi á kynsgøgnum og økjum nærhendis kynsgøgnum, t.d. bróstum, maga, rumpu og lørum.

Myndir verða tiknar av barni við tí fyri eyga at øsa onnur kynsliga.

Pornotilfar, sum við vilja er havt nær barni ella verður víst barni, t.d. pornobløð, videobond við porno ella pornotilfari av netinum.

Fúlt skemt, tá ið barn er hjá.

Barn fær fúl SMS-boð.

Heilsa ella lívið hjá óføddum barni í vanda

1. Alkohol ella onnur rúsevni í likami hjá barni

Hevur kvinna, ið gongur við barni, drukkið alkohol ella brúkt onnur rúsevni, eru evnini í mammuni í viðgongutíðini ella í barninum, eftir at tað er føtt. Dømi um rúsevni eru:

Alkohol, kokain, heroin, amfetamin, e-tablettir, marijuana

Samansettur ella blandaður ólógligur heilivágur.

2. Heilsan hjá barninum í móðurlívi er í vanda orsakað av føðslutroti.

Av tí at mamman ikki hevur sinni og hugsku at matføða seg og so statt heldur ikki barn sítt. Tað er lækni, ið skal staðfesta føðslutrot.

Oftari enn ikki eru rúsevnismisnýtsla og føðslutrot samantvinnað.

3. Heilsan hjá barn í móðurlívi er í vanda orsakað av at maki bukar mammuna.

Mamman fer ikki frá harðligum maka, hóast heilsa og menning barnsins í móðurlívi er í vanda, tí at makin upp í saman bukar mammuna.

II. PARTUR

Hættislig atferð hjá barni

1. Barn tekur rúsevni

Dømi um rúsevni onnur enn alkohol eru lím-sniff, E-tablettir, kokain, LSD, amfetamin, marijuana, hasj, heroin. Talan kann eisini vera um heilivág, sum fæst í apotekum og verður tikin í alt ov stórum skamtum við tí endamáli at rúsa seg, t.d. sjóverkstablettir, magnyl, ritalin og tunglyndisheilivágur.

2. Barn setur egna heilsu og menning í vanda

Barn vísir tekin um at vilja gera sær sjálvum skaða, t.d. við at løsta seg sjálv, beina fyri sær ella hevur álvarsligt etingarólag.

3. Misgerðir hjá barni, tað kemur ikki til hús ásettar tíðir, tað biddar, rýmir, brýtur inn og ger hverk

Dømi um misgerðir eru t.d. at tað kemur ikki til hús ásettar tíðir, barnið gongur og biddar ella rýmir, barnið er upp í innbrotum, hverkum og stuldri.

4. Barn fremur líkamligan ella kynsligan harðskap móti öðrum barni ella vaksnum einstaklingi

Sí allýsingar og dæmi undir “líkamligur harðskapur” og “kynsligur harðskapur”.

5. Barn hefur trupulleikar í skúlanum og forsómir hann

Barn mætir illa upp í skúlanum, ger einki við skúlaþingini ella hefur ekki neyðug amboð við í skúla, hóast foreldrini eftir þórumuni royna at fáa barnið at rækja skúlan sum tað eigur.